

Nr 2 - 2012

Säterbruk i Värmland

Foto: Johan Eklund

Temanummer: Restaurering

Detta nummer av Säterbruk i Värmland är ett temanummer om restaurering av sätrar. Det är också ett specialutskick som utöver er vanliga prenumeranter även skickas till 300 markägare till sätrar i Värmland. Dessa markägare har vi hittat adresser till med hjälp

av METRIA och fastighetsregistret. Anledningen till specialutskicket är att vi på Länsstyrelsen Lantbruk vill att alla markägare till sätrar ska känna till möjligheterna att söka ersättning för restaurering av ängs- och betesmark på sätrarna.

Utsikten från fikabordet framför Lennart Norén och Suzanne Palmqvists stuga på Åstrandssättern. Sedan 2003 bor makarna regelbundet över i säterstugan. Till exempel passar de på att stanna kvar i samband med att de slåttar eller gör andra arbeten på sätern.

– Det är ett speciellt lugn på sätern där inga andra ljud hörs än vinden och fåglarna. All vardagens stress försvinner när vi kommer hit, berättar Suzanne

Foto: Lennart Norén

Åstrandssättern

Från granplantering till öppen sättervall

Åstrandssättern ligger ca 5 kilometer uppe på skogen öster om byn Åstrand i Klarälvdalen. Vallen är uppdelat på xx motsvarande de olika gårdarna nere i byn.

Granplantering tur och retur

Säterbruket övergavs på Åstrandssättern som på de flesta andra sätrarna i Värmland och vallen planterades igen med gran. Lennart Noréns vall planterades 1962, men redan 1976 tog Lennart som den första bort granarna från sätern. Fler grannar följde efter. Någon granne ville inte själv avverka men sålde rot-posten till Lennart och grannen Sture Larsson, som sedan avverkade 1991. Sedan dess har ingen ny skog planterats på sättervallen.

Mer markrestaurering och slätterhävd

Under 2000-talet började man öppna upp vallen ytterligare, genom avverkning i ytterkanterna och regelbunden slätter. Den senaste insatsen var en större avverkning som Lennart Norén och Sture Larsson gjorde sommaren 2011. Riset såldes till bioenergi/flis. Nu har den gamla stenmuren frilagts. Stenmuren utgör gränsen mellan den gamla inägan på vallen och skogen utanför. Avverkningen har även inneburit att nästan hela den gamla vallen är öppen åt söder vilket ger sättervallen som helhet ett mer ursprungligt och öppet utseende.

Lennart har slagit vallen årligen sedan 2003 och har sedan 2006 haft åtagande och ersättning för skötsel av slätterräng för marken. På grund av både arrikeredom och högt kulturhistoriskt värde får han den högre ersättningen för "särskilda värden" på ängen.

Risvålen efter 2011 års restaureringsinsats på Åstrandssättern.

Foto: Lennart Norén

Foto: Lennart Norén

Träd som vuxit på en tidigare öppen vall har ofta mycket sidogrenar och därmed blir det mycket ris. Ett mindre arbetskrävande alternativ kan då vara att ta träden med ris och göra flis av alltihop. Efterfrågan på flis till bioenergi ökar, så framöver kanske flisning kan bli ett än mer lönsamt alternativ.

Foto: Lennart Norén

Sätervallen på Åstrandssättern juni 2012.

Enstaka träd, bland annat rönnar, har sparats. Träden står så glest att man lätt överblickar hela vallen. Rönn finns nästan på alla gamla sätervallar. Man trodde förr att rönn skyddade mot onda krafter. Rönn, sälg och björk har även använts för lövtäkt. Det är ett vanligt problem idag att det enbart finns gamla rönnar, inga yngre träd som kan föra trädtraditionen vidare, eftersom älgen betar smårönnarna hårt. Att stängsla runt några smårönnar kan vara en lösning.

Byggnaderna

Många av byggnaderna på Åstrandssättern har ställts i ordning under 2000-talet och mer moderna byggnader, till exempel friggebodar, har tagits bort från sätern. De byggnader som finns idag är alla ursprungliga säterbyggnader av varierande ålder. Sättern har haft ännu fler byggnader, bland annat fler lador. Några har rivits, andra har sålts till ved eller flyttats under den period då man var övertygad om att byggnaderna inte längre hade någon funktion eller något värde på sätern.

Sommaren 2000 lyfte Lennart och Suzanne den byggnad som idag är förråd (tidigare stall och ännu tidigare säterstuga). De lyfte även vedskjulet och bytte syllvarvet. Hösten 2000 flyttade de tillbaka stugan, som ursprungligen kom från sätern men blev flyttad till Helgån 1937, där den användes vid skogsavverkningar. Det var ju så att man förr i stor utsträckning flyttade byggnader efter behov. Stugan inreddes sommaren

2001-2002, bland annat pappspändes väggarna och schablonmålades. Augusti 2002 övernattade Lennart och Suzanne för första gången i stugan och sedan dess används stugan regelbundet under sommarhalvåret.

Korna från Ennarbolssättern har regelbundet kommit till Åstrandssättern för bete. De har gått dit var tredje-fjärde dag, en sträcka på ca 2 km fågelvägen. Sommaren 2012 blir den första på flera hundra år utan bjällerklang på Ennarbolssättern och Åstrandssättern. Djurhållaren avstår på grund av sjukdom och en lång tradition är därmed bruten. Kommer någon ny djurhållare hit nästa år eller om några år? Eller var 2011 sista året för alltid?

Korna från Ennarbolssättern har gått ca 2 km för att beta på Åstrandssättern.

Många delägare

En vanlig problematik på Värmlands sätrar är att valarna är uppdelade på många fastigheter och därmed många delägare, som kanske inte alla har helt samma intresse. Hur har det då fungerat på Åstrandssättern?

– Några har varit mer drivande än andra när det gäller arbetet med att återställa sättern, men det är väl naturligt när man har olika intressen och olika förutsättningar. Det viktigaste här är att alla har varit välvilliga och sett positivt på att vi öppnat upp och gjort i ordning, så man får nog säga att det har fungerat väldigt bra, säger Lennart Norén.

Lada på Åstrandssättern. Tack vare ett helt plåttak har den klarat sig länge efter att den slutade användas.

Ersättning för restaurering

Det finns två möjligheter till ersättning. En enklare variant med fast ersättningsbelopp 3 600 kr/ha och år i 5 år och en variant med lite mer regler och dokumentationskrav där det går att få upp till 90 procent av sina faktiska kostnader täckta i 1-3 år.

Med fast belopp

Du lämnar in ansökan i februari-mars. En rådgivare från Länsstyrelsen kommer ut på fältbesök och tillsammans pratar ni om hur restaureringsarbetet kan läggas upp på lämpligt sätt. Utifrån det ni pratat om vid fältbesöket skriver rådgivaren ihop ett förslag till restaureringsplan för marken och skickar det till dig för synpunkter. Av planen framgår det vad som

ska göras de olika åren i 5-årsperioden. Om du inte protesterar mot förslaget blir det till en fastställd restaureringsplan och beslut tas om ett 5-årigt åtagande. Om du har synpunkter på förslaget till restaureringsplan kan ni diskutera eventuella ändringar. Vill du av någon anledning inte ha åtagande ändå när du sett förslaget till restaureringsplan har du möjlighet att dra tillbaka din ansökan. Ersättningen betalas normalt ut till ditt bankkonto vid årets slut.

Varje år under restaureringsperioden behöver du ansöka om utbetalning. Det görs i februari-mars på SAM-internet på några minuter.

Enligt faktiska kostnader

Intresseanmälan kan lämnas in när som helst på året. En rådgivare från Länsstyrelsen kommer ut på besök i den aktuella marken och tillsammans pratar ni om hur restaureringsarbetet kan läggas upp på lämpligt sätt. Utifrån det ni pratat om vid fältbesöket skriver rådgivaren ihop ett förslag till restaureringsplan som skickas till dig för synpunkter. Av planen framgår det vad som ska göras de olika åren i restaureringsperioden. Restaureringsperioden kan vara 1-3 år beroende på markens behov och hur du vill lägga upp arbetet. Utifrån restaureringsplanen fyller du sedan i en ansökan om stöd där du även ska ange kostnader för de olika åtgärderna i en kostnadsbudget. Du kan ansöka om ersättning för max 90 procent av faktiska kostnader upp till max 10 000 kr/ha och år för betesmark

och max 30 000 kr/ha och år för slåtteräng/hackslått. Ansökan kan lämnas in när som helst på året. När ansökan är komplett kan beslut tas inom några veckor.

För att få ut ersättningen ska du fylla i en rekvisitionsblankett och bifoga kopior på fakturor och betalningsbevis. Det innebär att du inte kan göra arbetet själv utan det ska finnas fakturor och betalningsbevis för alla kostnader som du ska kunna få ut ersättning för. De 10 procent som du själv måste bidra med kan dock vara eget arbete, som då beräknas till 175 kr/timme och dokumenteras i en tidredovisning. Det finns 3-4 rekvisitionstillfällen varje år där det går att få ut pengar. Du bestämmer själv om du vill lämna in flera delrekvisitioner under perioden eller samla allt till slutet.

Kostnadsfri rådgivning

Tycker du att det låter intressant med restaurering? Har du frågor eller behöver du bolla lite tankar och idéer innan du vet om du vill gå vidare med en ansökan?

Ring och fråga oss på telefon eller boka in ett kostnadsfritt rådgivningsbesök.

Niklas Wahlström: 054-19 72 20 - Maria Sundqvist: 054-19 72 25 - Lise Wichmann Hansen: 054-19 72 16

Stenmuren som markerar gränsen mellan sätervallen och skogen på Åstrandssättern har röjts fram.

Lennart Norén, Åstrandssättern

Även Kårebolssättern var en period utan hävd och Föreningen till Kårebolssätterns bevarande har genom åren lagt ner mycket arbete med att återuppta hävden, restaurera byggnader osv. Idag sköts en del av vallen med slåtter, resten betas. Korna betar också fritt på skogen. År 2012 har en ny gärdesgård börjat sättas upp.

Ersättning - gärdesgård

Det finns möjlighet att ansöka om ersättning för återuppsättning av trögärdesgård, 270 kr/meter. Värmland har en begränsad budget. Ansökningar från levande sätrar prioriteras högst. Ansökan görs i februari,

Har du frågor kontaktar du Sara Bodin Olsson: 054-19 70 44

B

SVERIGE
PORTO BETALT
PORT PAYÉ

Använd nyhetsbladet!

Säterbruk i Värmland är till för kommunikation mellan **alla** privatpersoner, föreningar, företag med mera som på något sätt intresserar sig för säterbruket i Värmland.

Har du något på hjärtat, så skriv!

Artiklar, insändare, synpunkter, annonser - allt är välkommet! Skulle du vilja hitta en säter att vara på nästa sommar? Eller hitta någon som vill vara på din säter? Har du tankar och idéer du vill berätta för andra?

Annonsering är gratis så länge det handlar om säterbruk i Värmland!

Prenumerera - det är gratis

Om du önskar prenumerera på nyhetsbladet **Säterbruk i Värmland** så meddela detta i e-post till: lise.wichmann.hansen@lansstyrelsen.se och ange till vilken e-postadress du önskar få bladet.

Har du inte tillgång till dator kan du få bladet skickat till dig i pappersformat. Ring 054-19 72 16

**Nästa nummer kommer ut till jul.
Manusstopp är den 20 november.**

Undrar vad det vankas för fikabröd?

Foto: Lennart Norén

Länsstyrelsen
Värmland